

VR 06.03.20 - CONCERTZAAL

ANTWERP SYMPHONY
ORCHESTRA O.L.V. PHILIPPE HERREWEGHE
PAUL LEWIS (PIANO)

Paul Lewis ontmoert met Mozart

CCHA.BE

VR 06.03.20 - CONCERTZAAL

ANTWERP SYMPHONY
ORCHESTRA O.L.V. PHILIPPE HERREWEGHE
PAUL LEWIS (PIANO)

Paul Lewis ontmoet met Mozart

'De dood is het ware einddoel van het leven.'

WOLFGANG AMADEUS MOZART

Dit programmaboekje wordt u gratis aangeboden door CCHA.
samenstelling/redactie: Riet Jaeken

PROGRAMMA

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791)

Maurerische Trauermusik in c, KV 477 (1785)

Pianoconcerto nr. 27 in Bes, KV 595 (1791)

I. Allegro

II. Larghetto

III. Allegro

pauze

Johannes Brahms (1833-1897)

Symfonie nr. 2 in D, opus 73 (1877)

I. Allegro non troppo

II. Adagio non troppo

III. Allegretto grazioso, quasi andantino

IV. Allegro con spirito

MOZART

Maurerische Trauermusik

#loge

Sinds jaren hangt er een sluier van geheimzinnigheid over vrijmetselaarsloges, de mysterieuze broedersschappen die bekendstaan om hun rituelen en symboliek. Hun geschiedenis gaat terug tot in de middeleeuwen, waar genootschappen van bouwmeesters van kathedralen de voorouders van de huidige 'vrijmetselaars' kunnen genoemd worden, met passers, winkelhaken en truwelen als voor de hand liggende symbolen. Zij reisden de wereld rond om de geheimen van hun ambacht te verspreiden. Pas bij het ontstaan in 1717 van de eerste Grand Lodge in Londen kwam de zogenaamde speculatieve vrijmetselarij - met de bekende focus op gelijkheid, godsdienstvrijheid, zelfontplooiing en broederlijkheid - in zwang. Die verspreidde zich tijdens de achttiende eeuw over heel Europa in (bijna) alle lagen van de bevolking als reactie tegen de heersende godsdienstige intolerantie en het politieke absolutisme. De agenda van de logebroeders bestond uit de invoering van wetten op basis van natuurlijke principes en ze voerden actie voor algemeen onderwijs, de bevordering van kennis en de uitbreiding van politieke en religieuze vrijheid. De Verlichting gaf een boost aan de vrijmetselarij en een reactie van de kerk liet dan ook niet lang op zich wachten: in 1738 sprak Paus Clemens XII de ban uit over deze genootschappen, maar deze werd niet gehandhaafd in Oostenrijk. Zo kon Wolfgang Amadeus Mozart - nochtans gelovig - in 1784 als leerling geïnitieerd worden in de Weense loge *Zur Wohltätigkeit*. Later werd hij bevorderd tot gezel en meester in de loge *Zur wahren Eintracht*. Kort daarna werden ook zijn vader Leopold en vriend Joseph Haydn verwelkomd in de vrijmetselarij.

#drie

Dat muziek een belangrijke rol speelde in de vrijmetselarij staat vast. Koorwerken en zelfs concerto's werden regelmatig uitgevoerd tijdens de bijeenkomsten en daarnaast is een partituur dé plaats bij uitstek om de door vrijmetselaars zo geliefde symbolen in te verstoppen.

Een bekend voorbeeld is de ouverture van Mozarts laatste opera *Die Zauberflöte*, waarin het voor de loge belangrijke getal drie overal te vinden is: de drie mollen aan de sleutel omwille van de toonaard Es groot en de drie signalen aan het begin van de ouverture, die verwijzen naar het driemaal kloppen op de deur van de tempel - een bekend gebruik van de loge - zijn slechts twee voorbeelden. Ook in de *Maurerische Trauermusik in c* duikt het getal drie om de haverklap op: wederom drie mollen aan de sleutel, een occasionele muzikale zinsbouw van drie maten in plaats van de gebruikelijke vier en een totaal van 69 maten, een veelvoud van drie. De ontstaansgeschiedenis van deze korte compositie is dan ook onlosmakelijk verbonden met Mozart als vrijmetselaar. De eerste versie van de *Trauermusik* werd naar alle waarschijnlijkheid gecomponeerd voor de bevordering van een van zijn logebroeders - mét mannenkoor (vrouwen werden niet toegelaten tot de vrijmetselarij) - met de titel *Meister Musik*, verwijzend naar de verkregen graad. Nadien, op 17 november 1785, werd de bekendere instrumentale versie voor het eerst uitgevoerd ter nagedachtenis van twee prominente broeders van de loge *Zur gekrönten Hoffnung*. Opvallend is het gebruik van de bassethoorn, een soort klarinet met een uitgebreid laag register die rond 1770 ontwikkeld werd. Mozart was enthousiast over deze relatieve nieuwigheid en had het over 'de donkere klank van de bassethoorn, met een mistige nevelachtigheid die door geen enkel ander instrument geëvenaard wordt, en die het perfecte middel is om verheven, geheiligde dingen mee te zeggen'.

Pianoconcerto nr. 27

#medium

Mozarts 27 pianoconcerto's omspannen zijn hele leven: het eerste schreef hij toen hij elf jaar oud was, het laatste in 1791, het jaar van zijn dood. Wanneer hij in 1781 werkloos in Wenen arriveerde nadat hij met slaande deuren bij de aartsbisschop van Salzburg was vertrokken, zocht Mozart een manier om zich als zelfstandig componist te manifesteren in de muziekhoofdstad. Het pianoconcerto bleek een geschikt medium: het soloconcerto scoorde in de achttiende eeuw immers goed bij het publiek als de ideale synthese tussen virtuoze

solisten en prestigieuze orkesten. Logisch dus dat er in de tweede helft van de achttiende eeuw op het gebied van instrumentenbouw grote stappen werden gezet: zo ruimde het klavecimbel baan voor de pianoforte die meer mogelijkheden bood om nuances te brengen in volume. Bovendien kende Mozart het klavier als zijn broekzak: hij speelde al piano van toen hij nog te klein was om de pedalen te kunnen gebruiken zonder hulpstukken. Het wonderkind aan de componeertafel én aan het klavier voelde zich als een vis in het water tijdens pianoconcerto's waarin hij zowel zijn flamboyante présence als zijn virtuositeit kon tentoonspreiden. Zeker tussen 1784 en 1786 bereikte zijn populariteit een hoogtepunt: maar liefst twaalf pianoconcerto's leverde hij af, waarvan negen voor hemzelf als solist bedoeld waren. In de amper zes levensjaren die hem nadien restten viel de idolatrie stil en schreef hij er slechts twee, waaronder zijn laatste *Pianoconcerto nr. 27*. In Praag hield zijn fanbase stand, maar in zijn eigen Wenen keerde zijn publiek zich af van de 'complexe Mozart' en bereidden muzik liefhebbers zich voor op de komst van Beethoven en later Rossini.

#ijskoud

'Als mensen in mijn hart konden kijken, dan zou ik beschaamd moeten zijn. Alles is koud voor mij, ijskoud!' Het stranden van zijn carrière tijdens zijn laatste jaren wierp Mozart in een diepe depressie, zowel mentaal als financieel. Enkele jaren voordien kon hij immers de vraag naar nieuwe composities en concerten niet bijhouden, maar nu moest hij de huur betalen door het schrijven van vermakelijke dans- en achtergrondmuziek. Het is dankzij klarinettist Joseph Bähr, werkzaam bij de tsaar van Rusland, dat Mozart zijn laatste pianoconcerto componeerde ter gelegenheid van een muziekavond in Wenen op 4 maart 1791. Het werd Mozarts laatste publieke optreden, maar dat hield hem niet tegen om vanaf de eerste maten de wenkbrauwen te doen fronsen van de toenmalige luisteraars. Allereerst trekt de muziek zich niet met een melodie op gang, maar wel met louter een begeleiding. Het enige andere bekende voorbeeld van Mozart dat niet meteen met een melodie begint is zijn *Symfonie nr. 40*, maar het is wachten tot de negentiende eeuw vooraleer dit alledaags wordt. Meteen daarna interpellieren bruuske blazers de zachte

strijkersmelodie meermaals waardoor de evenwichtige structuur wordt opengemaakt. Wanneer Mozart later in het eerste *Allegro* verafgelegen toonaarden opzoekt, wordt het bijna begrijpelijk dat het conservatieve publiek zich afkeerde van zijn muziek. Na een prachtig *Allegretto* vol eenvoud en melancholie volgt de finale. De geniaal vormgegeven melodie van dit *Allegro* recycleerde Mozart in het eerste lied van een set van drie die hij negen dagen later in zijn catalogus inschreef en waarvan de titel een van de belangrijkste woorden bevat van de negentiende-eeuwse romantiek die in 1791 voor de deur stond: *Sehnsucht nach dem Frühling*.

BRAHMS

Symfonie nr. 2

#oudemuziek

Toen Brahms' *Eerste symfonie* zijn Weense première beleefde in 1876, was dat een megalomane poging om de symfonische traditie te reanimeren. Na de dood van Mendelssohn en Schumann omstreeks 1850 was de symfonie namelijk verschrompeld tot een suf genre. Niemand achtte een hergeboorte van de aloude symfonische traditie mogelijk. De symfonie en het concerto leken voorgoed tot het verleden te horen: eerder nog dan ze proberen te evenaren, deed je er beter aan ze te bestuderen. En dat kon uitvoerig, want parallel met de kwalitatieve terugval van de 'nieuwe' symfonieën sinds 1850, was het aantal uitvoeringen van 'oudere' symfonieën van 'grote meesters' de hoogte ingeschoten. Socioloog-historicus William Weber berekende dat omstreeks 1800 liefst 80% van de uitgevoerde muziek eigentijds was, terwijl in 1870 net het omgekeerde het geval was: nooit voordien in de muziekgeschiedenis was er zoveel 'oude' muziek van dode componisten op een concertpodium te horen. Om als jonge componist naam te maken in dit soort mechanismen, volstond het niet om levensvatbare muziek te schrijven die de vergelijking kon doorstaan met die van de grote meesters. Je moest ook opgenomen worden in de nieuwe socio-culturele habitat van de concertzaal. Van jonge componisten werd verondersteld dat ze muziek schreven die

de 'canonieke' waarden respecteerde, maar tegelijk origineel genoeg was om op te vallen. Die 'mission impossible' werd door musicoloog J. Peter Burkholder als volgt samengevat: 'Eenmaal de concertzaal een museum werd, waren de enige composities die er gespeeld mochten worden 'museumwerken': muziekstukken die oud of onkreukbaar genoeg waren, of muziekstukken die exact dezelfde functie vervulden, namelijk die van werken met duurzame waarde en met een muzikale persoonlijkheid die, naarmate ze bekend werd, ook geliefd werd'.

#herfstkleuren

Brahms leverde met zijn *Eerste symfonie* het klinkende bewijs dat de symfonische traditie niet reddeloos verloren was. Al een jaar na zijn baanbrekende eersteling schreef de componist een *Tweede symfonie* (1877), waarin hij zijn eigen romantische stem vond. Als om de overwonnen psychologische barrière te markeren, zette Brahms ook harmonisch een stapje voorwaarts: van het met Beethoventragiek ingevulde c klein naar de Schubertiaanse glorie van D groot. De toonspraak klinkt er ook opvallend milder: waar 's mans nummer één nog inzette met angst inboezemende paukenslagen, opent deze symfonie met een ontwapenende melodie. Wat later brengt de cellosectie zelfs zijn bekende *Wiegenlied* in herinnering. Lyrische hoornmelodieën, lieflijke houtsolo's en een immer zingende strijkersgroep maken deze diepwarme symfonie tot een arcadische luisterbelevens. De volwassen sérieux wordt soms verlaten voor kinderlijk vertier, zoals in het speelse derde deel. Hier en daar doemen donkere wolken op (zoals de koperpassage in het eerste deel, of halverwege de finale), maar Brahms plaatst alles in de gloed van een stralend herfstzonnetje in zijn 'pastorale' symfonie.

PHILIPPE HERREWEGHE

Philippe Herreweghe werd geboren in Gent en combineerde er zijn universitaire studies met een muzikale opleiding aan het conservatorium. In dezelfde periode begon hij te dirigeren en in 1970 richtte hij Collegium Vocale Gent op. Sinds 2009 werkt Philippe Herreweghe samen met Collegium Vocale Gent actief aan de uitbouw van een groot symfonisch koor op Europees niveau. Sinds 2001 is hij artistiek directeur van de Accademia delle Crete Senesi, het Toscaanse zomerfestival dat sinds 2017 bekendstaat onder de naam Collegium Vocale Crete Senesi. Herreweghe is sinds 1997 als dirigent verbonden aan het Antwerp Symphony Orchestra. Bovendien is hij een veelgevraagd gastdirigent bij orkesten zoals het Concertgebouworkest Amsterdam, het Gewandhausorchester Leipzig, het Scottish Chamber Orchestra, de Sächsischen Staatskapelle Dresden en het Tonhalle-Orchester Zürich. Herreweghe bouwde in de loop der jaren een uitgebreide discografie op met meer dan 100 opnames en begon in 2010 met zijn eigen label Phi om in volledige artistieke vrijheid een rijke en gevarieerde catalogus uit te bouwen.

PAUL LEWIS

Paul Lewis wordt internationaal beschouwd als een van de toonaangevende musici van zijn generatie. Zijn interpretaties van de pianowerken van Beethoven en Schubert werden unaniem lovend onthaald en bevestigden zijn status als een van 's werelds meest vooraanstaande vertolkers van het centraal-Europese klassieke repertoire. Hij won talrijke prijzen waaronder twee Edison Awards, drie Gramophone Awards, de Diapason D'or de l'Année en de Preis der Deutschen Schallplattenkritik en hij werd in 2003 uitgeroepen tot de Royal Philharmonic Society's Instrumentalist of the Year. Paul Lewis was eerder te gast bij de meest vooraanstaande orkesten waaronder de Berliner Philharmoniker, het Boston Symphony Orchestra, het Chicago Symphony Orchestra, de New York Philharmonic, het Koninklijk Concertgebouworkest, het London Symphony Orchestra, het Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks en het Leipzig Gewandhausorchester. Hij werkte samen met dirigenten als Sir Colin Davis, Sir Mark Elder, Bernard Haitink, Paavo Järvi, Sir Charles Mackerras en Wolfgang Sawallisch.

OM NAAR UIT TE KIJKEN

DO 26 T/M ZO 29 MRT 2020

PIANO DAY(S)

MET

FREDERIK CROENE + STEIGER,
JULIEN LIBEER,
LAVINIA MEIJER & MICHIEL BORSTLAP,
WOUTER DEWIT (PIANO DAY),
SHIDA SHAHABI + EMILIE LEVIENAISE-FARROUCH +
ZINOVIA ARVANITIDI,
JULIEN LIBEER & ANNELIEN VAN WAUWE
LIEBRECHT VANBECKEVOORT &
SEVERIN VON ECKARDSTEIN

HET VOLLEDIGE PROGRAMMA OP ccha.be